

פרשת תולדות תשע"ח
אמת ליעקב – האם יעקב שיקר?

בראשית פרק כז

(כב) וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשָׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֵּל קוֹל יַעֲקֹב וְהִנְדִים יָדַי עֵשָׂו : (כג) וְלֹא הִפְיָרוּ כִּי הָיוּ יָדָיו כְּיָדַי עָשׂוּ אָחִיו שְׁעָרַת וַיְבָרְכֵהוּ : (כד) וַיֹּאמֶר אֵתָּה זֶה בְּנִי עָשׂוּ וַיֹּאמֶר אָנֹכִי : (כה) וַיֹּאמֶר הַגִּשָּׁה לִּי וְאֶכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תִּבְרַכְךָ נַפְשִׁי וַיִּגַּשׁ לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יֵין וַיִּשְׁתָּ : (כו) וַיֹּאמֶר אֶלָּיו יִצְחָק אָבִיו גִּשָּׁה נָא וּשְׂקָה לִּי בְּנִי : (כז) וַיִּגַּשׁ וַיִּשָּׂק לוֹ וַיִּרַח אֶת רִיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רִיחַ בְּנִי כְּרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרַכְוּ קַוְּן :

רש"י

(כב) **קול יעקב** - שמדבר בלשון תחנונים (פסוק יט) קום נא, אבל עשו בלשון קנטוריא דבר (פסוק לא) יקום אבי :
(כד) **ויאמר אני** - לא אמר אני עשו אלא אני : (כז) **ורח וגו'** - והלא אין ריח רע יותר משטף העזים, אלא מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן : **כריח שדה אשר ברכו ה'** - שנתן בו ריח טוב, וזה שדה תפוחים, כן דרשו רבותינו ז"ל :

העמק דבר

(כז) **ויברכהו**. לפי הפשט אישר חילו על אשר הי' מהנה אותו מהריח אשר מתחלה לא חשב כזאת אלא ליהנות ממאכלו. והנאת הריח הוא משיב נפש יותר מהנאת מאכל. וכמשי"כ הספורנו עפ"י הגמ' דברכות פ"ח איזהו דבר שהנשמה נהנה ממנו ולא הגוף. יה"א זה הריח (אמנם באשר בלי ספק ברגע זה כבר חלה על יצחק שפע רוה"ק שהרי תומ"י אמר הברכה ויתן לך וגו' ע"כ יש לנו לומר שבזה הריח ובדבריו אלה ראה

ריח בני וגו' היה ענין אלקי. ומשי"ה דרשו בסנהדרין דל"ז ריח בגדיו ריח בוגדיו ע"ש והכוונה בזה כמו שביארנו שעיקר הברכות הי' על גמ"ח הנעשה בדעת אנושי ולא לש"ש. והנה ביארנו בס' במדבר כ"ד ו' דגמ"ח נמשל לריח טוב ובס' שה"ש יש הרבה מקראות בזה וע"ש בטעם הדבר. ובס' שמות ל' א' וכן בס' דברים ל"ג י' נתבאר דקטרת של בהמ"ק עיקרו בא להזכיר לפני ה' זכות גמ"ח של ישראל. וידוע דבהמ"ק מכונה בשם שדה כפיו של יצחק והכי פ"י בת"י כאן. וא"כ כך המשך הכתוב. וירח את ריח בגדיו. ראה ברוה"ק גדולת גמ"ח של בוגדיו שנעשה לא לש"ש. וזהו לפי לשון האגדה הנ"ל. ובא"א יש לנו לומר דמצוה הנעשה בכח הנפש של ישראל המה תוכיות נפש ישראלי משא"כ הנעשה בדעת אנושי מכונה בשם בגדיו שהגוף ודעת אנושי המה מלכושי הנפש הנעלה. כמשי"כ לעיל ב' כ"ה. וא"כ ה"פ הריח ריח גמ"ח של דעת אנושי של יעקב. ויברכהו. איש חילו. כי נפלאים המה משאר גמ"ח שבכל אוה"ע. אע"י שגם המה נעשים שלא לש"ש כמו של אוה"ע. ויאמר ראה ריח בני. אמר בתורת תפלה להקב"ה באשר דזכות של גמ"ח וצדקה הוא לפי רוב המעשה. ומשתלם לפי חסד שבו כדאי ספ"ד דסוכה ע"כ אמר דזכות חסדיו כ"כ גדולים בפעולתם הנפלא עד שמעלה זכרון. כריח שדה אשר ברכו ה'. ככח הגמ"ח שנעשה לש"ש ויש לו הזכרה לטובה עפ"י קטרת שבבהמ"ק ואז אפי' אין נפלאים בהפלה מכ"מ הקטרת מועיל הרבה להזכיר לטובה ולברכה. כך שפע גמ"ח של בגדיו בעצמם יהיו אזכרה לטובה ולברכה. ובשביל זה ויתן לך וגו' :

פרי צדיק לפרשת תולדות

[ה] **ויאמר אתה זה בני עשו ויאמר אני**. ופירש רש"י לא אמר אני עשו אלא אני והוא מפני שכאן אי אפשר לתרץ דבורו כמו שכתב רש"י למעלה אנכי המביא ועשו בכורך לך פירש שלא אמר מהאי טעמא אני עשו. אך מכל מקום קשה הא ממילא משתמע אני עשו כיון שהשיבו אני על שאלתו אתה זה בני עשו. גם באמת יש להבין למה שאלו יצחק שנית הלא כבר אמר לו אנכי עשו וגו'. ואם חשדוהו למשנה מפני השלום כדי שיקבל הברכות מה יועיל שאלתו שנית. ובפשוטו נראה שגם יצחק ידע שאפשר לתרץ מאמר אנכי עשו בכורך כפירש"י אנכי המביא ועשו הוא בכורך ולכן שאלו שנית האתה זה בני עשו ומששו באצבעו בשאלתו שכן מורה לשון זה בכל מקום שמראה באצבעו. וכמו שדרשו מאמר וכל זה איננו שוה לי שכל גנזיו של אותו רשע חקוקין לו על לבו (כמו שאמרו מגילה טו ע"ב), והיינו דאם לא כן לא שייך לשון זה. וכן כאן מששו באצבע בשאלתו ואם כן כיון שהשיבו אני מבואר אני עשו. וקשה איך הוציא יעקב שמדתו אמת דבר שאינו. ונראה הענין על פי מה שאמרו (במדרש רבה ומדרש תנחומא שלח) שמותיהן נאים ומעשיהם כעורים ישמעאל ועשו ישמעאל שומע אל עשו עושה רצון עושי. והוא כמו שאמרנו במה שאמרו במדרש תנחומא יצחק נתעטר באברהם ונתעטר ביצחק. דשלימות אברהם אבינו ע"ה היה כשזכה למדת היראה פחד יצחק כמו שנאמר בנסיון העקידה, כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה. אף שעסק אברהם אבינו ע"ה היה האהבה והזריזות במצוות עשה שבא מכח האהבה והעסק של יצחק היה היראה והזהירות במצוות לא תעשה שבא על ידי היראה (וכמו שנתבאר פ' חיי מאמר ז). מכל מקום שלימות אברהם אבינו כשנתעטר במדת יצחק היראה והוא כתר נשמע הזהירות במצוות לא תעשה וזהו שנאמר עקב אשר שמעת בקולי. וכן שלימות יצחק אבינו ע"ה כשנתעטר באברהם ונתכלל במדתו האהבה והזריזות במצוות עשה והוא כתר נעשה (ונת' למעלה מא' א). וכיון שידע אברהם אבינו ע"ה ששלימותו יהיה כשיתעטר במדת יצחק הפחד והיראה והשמיעה בקול ה' להזהר במצוות לא תעשה קרא שם בנו ישמעאל על שם שומע אמרי אל. ויצחק שידע ששלימותו יהיה כשיתעטר במדת אברהם אבינו ע"ה מדת האהבה וזריזות במצוות עשה קרא שם בנו עשו עושה רצון עושי. ומזה הטעם אף שידע יצחק שיעקב איש תם יושב אוהלים. היה סבור שהוא עוסק בתורה ותפלה ועשו עוסק במצות המעשה במצוות עשה ובקרבות. ומשום הכי אהב יצחק את עשו שהיה סבור שהוא יהיה כמו שיתעטר יצחק במדת אברהם הזריזות במעשה כתר נעשה. וזה ענין מה שאמרו במדרש רבה בשעה שאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני, אמר יצחק יודע אני שאין עשו מזכיר שמו של הקב"ה אין זה עשו אלא יעקב עיין שם. וכבר הקשה הרמב"ן הא לא היה עשו רשע בעיני אביו ולמה לא יזכיר שם שמים. אך לפי האמור שהיה סבור שעסק יעקב אבינו תורה ותפלה ועסק עשו מעשה המצות. ושם הו"י"ה הוא תורה כמו שאמרו (זח"ב ס א) קב"ה תורה איקרי שהתורה שמותיו של הקב"ה וכמו שנלמד (ברכות כא). לברכת התורה לפני מדכתיב כי שם ה' אקרא וגו', וכן דרשו בכל המקום אשר אזכיר את שמי על העוסק בתורה (כמו שאמרו שם ו). אלהיך מורה על מדת יצחק שהוא תפלה שבאברהם אבינו ע"ה לא מצינו שהתפלל על עצמו ואף על בניו לא התפלל כמו שאמרו בזוהר הקדוש פרשה זו (קלז ב). ורק על סדום התפלל ונקרא תפלתו עמידה (כמו שאמרו ברכות שם ע"ב) והוא מפני שעמד בכח כיון שאינו נוגע בדבר וכמו יועמד פינחס ויפלל שעשה פלילות עם קונו כו', (כמו שאמרו סנהדרין מד). מה שאין כן יצחק שהתפלל על עצמו ונקראה

פרי צדיק [המשך]

תפלתו שיחה ולפני ה' ישפוך שיחו להגיד צערו ומר לבבו. וזהו שנאמר ה' אלהיך שם של תורה ותפלה. ומזה הוכיח יצחק אבינו ע"ה שאין זה עשו אלא יעקב כמו שאמרו במדרש רבה שמדת יעקב יושב אוהלים שהיה סבור שעסק עשו ההשתדלות במעשה כאמור. וזהו שנאמר הקל קול יעקב קל ה' קל תפלה שהיא משם אדני"י כמו שנאמר אדני שפתי תפתח. קל ו' קול תורה ו' דאיברי אות אמת (זח"ג ב א) אמת זו תורה. וזה היה כונת יעקב במה שאמר אנכי עשו בכורך שמה שקראת שמו עשו עושה רצון עושיו במצוות עשה וקרבתו שעל זה אמר בכורך שהעבודה בבכורות היה. אנכי עשו בכורך שאנכי העוסק במצוות עשה וקרבתו. דאיתא בזוהר הקדוש (קמב סע"א) יעקב כל עובדיו הוו לשמא דקב"ה כו', והיה אכילתו כקרבתו ממש דאכילת תלמיד חכם אוכל לשובע נפשו כקרבתו וכמו שאמרנו ואמר יעקב דבר אמת בלא שום תירוץ. ואחר כך כששאלו אתה זה בני עשו שהורה באצבע על ידיו וכאן לא נזכר בכורה שהיה כונתו שהרגיש בריח בגדיו על שאר מעשים שעל שם זה קרא שמו עשו. עושה רצון עושיו. ובאמת איתא במדרש רבה על מה שנאמר וירח את ריח בגדיו, כגון יוסף משיתא כו', ודרש בגדיו מלשון בוגדיו (כמו שאמרו סנהדרין לו). ועל זה השיבו אני שאני באמת בעל מעשים שמה שהרגשת בהלבושים ידי עשו מעשה המצות הוא מריח בוגדיו שפושעי ישראל מלאים מצות כרימון (כמו שאמרו שם). וזה שאמר אני שאני העושה מעשה המצות ומה שהרגשת הוא ריח בוגדיו של יעקב שגם הם מעלים ריח טוב:



Rembrandt, *Isaac Blessing Jacob*, c. 1660 (Frick Collection, New York)

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.
Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.